

УДК 81'272

Д.А. Катунин

СТАТУС ЯЗЫКОВ В СОВРЕМЕННОМ СЕРБСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ КАК РЕАЛИЗАЦИЯ ЯЗЫКОВОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА¹

Предпринимается попытка описания и типологизации статуса языков в законодательных актах всех уровней Республики Сербии (в том числе Косова). Приводятся и анализируются положения о языке основных законов государства, автономных образований и муниципалитетов: уставов и статуты, а также специальные законы об употреблении языков и защите прав национальных меньшинств.

1. Введение

К 2008 г. на территории бывшей Югославии существовало 6 независимых и признанных мировым сообществом государств: Босния и Герцеговина, Македония, Сербия, Словения, Хорватия, Черногория. В 2008 г. объявил о своей независимости от Сербии бывший Автономный край Косово и Метохия. Историческое развитие каждой из этих стран существенно отличается от судеб других государств бывшей Югославии. Их совместное и относительно равноправное сосуществование в рамках «первой» и «второй» Югославии датируется двумя достаточно короткими временными отрезками XX в. (1913/1918–1941 и 1945–1991 гг.), каждый из которых заканчивался трагическими и нередко отличающимися крайней жестокостью национальными и конфессиональными конфликтами.

К особенностям устройства так называемой «второй Югославии» (1945–1991 гг.) относится её декларативно федеративное деление по национальному и – иногда – религиозному признаку на шесть формально равноправных социалистических республик и два автономных края (в составе Сербии). Однако зачастую границы между республиками проводились не по национальным, а по историческим и административным критериям. Так, демаркация между Сербией, Хорватией и Боснией и Герцеговиной была проведена не по границам расселения сербов и хорватов, а на основании исторически сложившихся к 1878 г. (оккупация Боснии и Герцеговины Австро-Венгрией) и принявших относительно законченный вид в 1913 г. (завершение 2-й Балканской войны) границ между Сербским королевством, Османской империей и Австро-Венгерской монархией. Такое размежевание было потенциально конфликтогенным, что и подтвердили события конца XX в.

До распада Югославской Федерации на территории государства функционировало 3 официальных южнославянских языка: 1) разные диалекты сербско-хорватского (кириллическая графика) в Сербии, Черногории, Бос-

¹ Работа выполнена при финансовой поддержке фонда «Оксфорд – Россия» (Oxford Russia Fund).

нии и Герцеговине и диалект этого же языка под названием хорватско-сербский (латинская графика) в Хорватии и Боснии и Герцеговине; 2) македонский язык (кириллица) в Македонии; 3) словенский язык (латиница) в Словении. Центробежные тенденции, обусловившие распад единого федеративного государства, оказались столь значительны, что произошло декларативное (в том числе и на конституционном уровне) не только вполне прогнозируемое разделение сербского и хорватского языков, но и появление боснийского (босанского / бошнячкого) и черногорского языков. Кроме того, поскольку формальная разница между сербским и хорватским вариантами сербско-хорватского (хорватско-сербского) языка выражалась не в последнюю очередь на уровне графики, то особую роль приобретают формулировки об официально установленном алфавите («письме») в том или ином государстве бывшей Югославии.

Статуирование официального языка характерно далеко не для всех стран мира: например, в конституциях Германии, Дании, Нидерландов, Японии, Австралии и т.д. не содержится такого понятия. В то же время во всех конституциях государств бывшей Югославии указываются язык или языки, которые являются официальными в этих странах. Кроме того, и основные документы (конституции и статуты) административных единиц разного уровня также могут содержать положения об официальных языках, которые вводятся дополнительно к общегосударственному. На территории бывшей Югославии статусом официального законодательно наделяются 16 языков. Такая ситуация обусловлена как объективными факторами – наличием в этих странах достаточно большого количества национальностей и их стремлением законодательно закрепить статус своих языков, так и субъективными – желанием наций заявить свой язык как отдельный, обособиться от народов – носителей родственных языков и тем самым дополнительно подчеркнуть суверенность новообразованных государств.

Задачей настоящего исследования было проследить особенности отражения официального статуса языков в законодательстве Сербии (и де-факто независимого Косова). Для этого была выявлена группа документов, которые содержат (или могут содержать) положения о языке: Конституция Сербии, Конституционные основы Косова, Статут Воеводины, статуты общин и разного рода государственные и региональные законы. Анализ и типологизация таких положений в этих юридических актах позволяют достаточно полно представить и охарактеризовать основные направления национальной языковой политики в юридической практике современной Сербии.

2. Положения о языках в законодательстве Республики Сербия

Официальное употребление языка на территории Сербии регулируется Конституцией страны 2006 г. и рядом законодательных актов. В Конституции сербский язык определяется как официальный («служебный») язык государства и оговаривается возможность официального употребления других языков и алфавитов:

Језик и писмо. Члан 10. У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо. Службена употреба других језика и писама уређује се законом, на основу Устава [1].

В то же время по действующему закону Сербии 1991/1994 гг. «Об официальном употреблении языка и алфавита» (Закон о службеној употреби језика и писама) таким языком объявлен сербско-хорватский язык (точнее, его сербский вариант):

Члан 1. У Републици Србији у службеној је употреби српско-хрватски језик, који се, када представља српски језички израз, екавски или ијекавски, назива и српским језиком (у даљем тексту: српски језик). У Републици Србији у службеној је употреби ћирилично писмо, а латинично писмо на начин утврђен овим законом. На подручјима Републике Србије на којима живе припадници народности у службеној употреби су, истовремено са српским језиком и језици и писма народности, на начин утврђен овим законом [2].

В этом же законе декларируется и комментируется право национальных меньшинств на официальное употребление своих языков:

III. Службена употреба језика и писама народности. Члан 11. Општине у којима живе припадници народности утврђују кад су и језици народности у службеној употреби на њиховој територији. Језик, односно језици народности који су у службеној употреби у општини, утврђују се статутом општине. Језици народности који су у службеној употреби у раду органа аутономне покрајине утврђују се њеним статутом [2].

Вышеприведённые положения поясняются и конкретизируются в законе Союзной Республики Югославия («третьей Югославии») о защите прав и свобод национальных меньшинств (Закон о заштити права и слобода националних мањина, 2002). Согласно этому документу язык национального меньшинства может быть объявлен официальным в той или иной административной единице, если количество представителей национального меньшинства на её территории составляет не менее 15 % жителей:

Службена употреба језика и писама. Члан 11. На територији јединице локалне самоуправе где традиционално живе припадници националних мањина, њихов језик и писмо може бити у равноправној службеној употреби. Јединица локалне самоуправе ће обавезно увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва. У јединици локалне самоуправе где је у тренутку доношења овог закона језик националне мањине у службеној употреби, исти ће остати у службеној употреби [3].

Во всех вышеприведённых законах не указываются конкретные языки, которые могут быть объявлены официальными наряду с сербским языком. Такие языки были обозначены в Декларации о ратификации Союзной республикой Югославия (2006) Европейской хартии региональных языков и языков национальных меньшинств Совета Европы. Согласно этому документу государством гарантируется развитие и защита 10 следующих языков национальных меньшинств на территории Сербии: албанского, боснийского, болгарского, венгерского, цыганского, румынского, русинского, словацкого, украинского и хорватского [4].

3. Положения о языках в региональном языковом законодательстве Сербии

Сербия (согласно конституции 2006 г.) состоит из двух автономных краёв (Воеводины и Косова и Метохии) и Центральной Сербии:

Члан 182. ... Република Србија има Аутономну покрајину Војводину и Аутономну покрајину Косово и Метохија [1].

Вся территория Сербии (включая и автономные края) делится на 29 округов, которые, в свою очередь, состоят из 200 сельских и городских муниципалитетов (общин и городов), основными законами которых являются статуы. Деятельность автономных краёв и единиц местного самоуправления (общин и городов) регламентируется соответствующими республиканскими законами (*Zakon o utvrđivanju određenih nadležnosti autonomne pokrajine, 2002; Zakon o lokalnoj samoupravi, 2002*), согласно которым края и общины могут устанавливать официальные («служебные») языки национальных меньшинств, проживающих на их территории (каким правом, следует заметить, регионы активно пользуются):

3. Službena upotreba jezika i pisama. Član 18. Autonomna pokrajina, preko svojih organa, u skladu sa zakonom kojim se uređuje službena upotreba jezika i pisama: 1) bliže uređuje službenu upotrebu jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji autonomne pokrajine i vrši nadzor nad primenom propisa kojima uređuje ta pitanja [5].

Član 18. Opština je odgovorna da, preko svojih organa, u skladu sa Ustavom i zakonom: ... 29) utvrđuje jezike i pisma nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi na teritoriji opštine [6].

Центральная Сербия (то есть территории Сербии за вычетом Воеводины и Косова) состоит из 124 городских и сельских общин, и в статутах некоторых из них заявлено по два языка служебного употребления. Это две общины, расположенные в юго-восточной части Сербии на границе с Болгарией, – Димитровград (Пиротски округ) и Босилеград (Пчиньски округ), где вторым равноправным официальным языком является болгарский. Так, например, в статуте общины Димитровград содержится следующее положение:

Član 17. Na teritoriji opštine u ravnopravnoj službenoj upotrebi, sa srpskim jezikom i ćirilicom pismom je i bugarski jezik i negovo pismo, na način utvrđen Zakonom [7].

В трёх общинах Пчиньского и Ябланичкого округов, пограничных с автономным краем Косово и Метохия, служебным языком, наряду с сербским, является албанский язык. В исторической области Санджак несколько общин Рашкого и Златиборского округов заявляют вторым официальным языком боснийский.

На остальной территории Центральной Сербии в служебном употреблении является только сербский язык и кириллическое письмо, что и записано в конституции Сербии и в законе «О служебном употреблении языка». Однако иногда это положение о служебном языке и алфавите дублируется в статутах ряда общин Центральной Сербии. Из числа 35 доступных автору основных законов муниципалитетов Центральной Сербии (статутов городов и сельских общин и законов об организации и работе органов городских об-

щин) не содержат положений о языке основные законы 14 следующих административных единиц: городов Белград (включает 17 городских общин) и Крагуевац (5 общин), общин Шабац (Мачвански округ), Петровац (Бранически округ), Сокобаниа (Заечарски округ), Частина (Златиборски округ), Лучани (Моравички округ) и Кралево (Рашки округ).

Официальный статус сербского языка прописан в статуте города Ниш¹ и в законах об организации и работе органов его городских общин – Медияны², Нишкой Бани³, Палилулы⁴ и Пантелея⁵; в статутах общин Крупань⁶ и Лозница⁷ (Мачвански округ), Валево⁸ (Колубарски округ), Велика Плана⁹ (Подунавски округ), Кучево¹⁰ и Пожаровец¹¹ (Бранически округ), Баточина¹² (Шумадиийски округ), Майданпек¹³ и Неготин¹⁴ (Борски округ), Болевац¹⁵ (Заечарски округ), Чачак¹⁶ (Моравички округ), Врњачка Баниа¹⁷ (Рашки округ), Гаджин Хан¹⁸ (Нишавски округ), Прокупле¹⁹ и Житораджа²⁰ (Топлички округ).

¹ Члан 7. На територији града у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [8].

² Члан 4. ...У Градској општини Медиана је у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо [9].

³ Члан 4. ...У општини је у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо [10].

⁴ Члан 4. ...У Градској општини Палилула је у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо [11].

⁵ Члан 4. ...У Градској општини Пантелеј је у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо [12].

⁶ Члан 8. На територији Општине Крупањ у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [13].

⁷ Члан 8. На територији општине у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [14].

⁸ Члан 6. На територији Општине Ваљево (у даљем тексту: Општина) у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [15].

⁹ Члан 8. На територији општине у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [16].

¹⁰ Члан 10. На територији Општине Кућево у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [17].

¹¹ Члан 10. На територији Општине у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [18].

¹² Члан 4. ... У општини Батоћина у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [19].

¹³ Члан 5а. На територији општине Мајданпек у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [20].

¹⁴ Члан 9. На територији општине Неготин у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [21].

¹⁵ IV Службена употреба језика и писама у општини. Члан 20. У раду органа Општине у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [22].

¹⁶ Члан 11. У Општини је у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо [23].

¹⁷ Члан 6. На територији Општине у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [24].

¹⁸ Члан 5. На територији општине Гаджин Хан у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [25].

¹⁹ Члан 8. На територији Општине Прокупље у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [26].

²⁰ Члан 5. На територији општине у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [27].

4. Положения о языках в законодательстве Автономного края Воеводина

Автономный край Сербии Воеводина является уникальным регионом Европы по количеству официальных языков, действующих на его территории. Так, согласно статуту Воеводины 1991 г. (Статут Аутономне Покрајине Војводине) в официальном употреблении находятся сербскохорватский, венгерский, словацкий, румынский и русинский языки, а также кириллический и латинский алфавиты:

Члан 6. У раду органа Аутономне Покрајине Војводине у службеној употреби истовремено са српскохрватским језиком и ћириличним писмом, и латиничким писмом на начин утврђен законом, су и мађарски, словачки, румунски и русински језик и њихова писма и језици и писма других народности, на начин утврђен законом [28].

Регламент парламента (скупштини) Воеводины (Пословник Скупштине Аутономне Покрајине Војводине), принятый в 2002 г. и модифицированный в 2004 г., отражает произошедшие лингвистические изменения в бывшей Югославии и в качестве отдельных языков декларирует сербский и хорватский варианты сербскохорватского языка, законодательно разрешённые в работе скупщины:

Члан 5. У раду Скупштине у службеној употреби, истовремено са српским језиком и ћириличким писмом, а латиничким писмом на начин утврђен законом, су мађарски, хрватски, словачки, румунски и русински језик и њихова писма [29].

Таким образом, сразу шесть языков заявляются официальными. А с учётом того, что в общине Бела Црква в официальном употреблении находится ещё и чешский язык, таких языков насчитывается даже семь. Любопытно отметить, что Воеводина – единственный регион, где официальными являются языки всех трёх подгрупп славянских языков: южной (сербский и хорватский), западной (чешский и словацкий) и восточной (русинский).

В законе Воеводины об официальном употреблении языков национальных меньшинств (Odluka o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisma nacionalnih manjina na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine) оговариваются условия получения этими языками официального статуса как на всей территории общины (представителей национальных меньшинств должно быть не менее 15 % от общего числа жителей), так и в отдельных населённых пунктах (не менее 25 %):

VI. Uslovi za uvođenje službene upotrebe jezika i pisma nacionalnih manjina u jedinicama lokalne samouprave. Član 8. Područje na kom je u službenoj upotrebi jezik nacionalne manjine utvrđuje se statutom jedinice lokalne samouprave. Statut jedinice lokalne samouprave utvrđice službenu upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine na celoj teritoriji lokalne samouprave ukoliko procenat pripadnika te nacionalne manjine u ukupnom broju stanovnika na njenoj teritoriji dostiže 15% prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva. Kad jezik i pismo nacionalne manjine nije u službenoj upotrebi na celoj teritoriji jedinice lokalne samouprave, jezik i pismo nacionalne manjine ce se uvesti u službenu upotrebu u naselju ili mesnoj zajednici na njenoj teritoriji ukoliko u tom naselju ili mesnoj

zajednici procenat pripadnika određene nacionalne manjine dostiže 25% prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva. U jedinicama lokalne samouprave, gde procenat pripadnika određene nacionalne manjine ne dostiže 15% prema poslednjem popisu stanovništva, a gde je u vreme donošenja ove odluke jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi prema statutu jedinice lokalne samouprave on ostaje u službenoj upotrebi. U jedinicama lokalne samouprave iz stava 3. ovog člana, Statutom opštine može se utvrditi službena upotreba jezika nacionalne manjine za pojedine mesne zajednice ili naselja u kojima pripadnici određene nacionalne manjine žive u većem broju [30].

Воеводина делится на три исторических региона: Банат, Бачку и Срем, из которых первые два состоят из трёх округов каждый. Семь округов делятся на 44 общины и один город – административный центр Воеводины Нови Сад. Из 45 единиц в 38 заявлены согласно их статутам два или более официальных языка на всей территории муниципалитета или на её части¹. То есть только в семи общинах (Инджии, Ириге, Опове, Панчеве, Печинцах, Руме и Сремских Карловцах) сербский является единственным официальным языком. К сожалению, у автора не было возможности получить доступ к статутам или другим документам всех муниципалитетов Воеводины, однако анализ ряда статуты вышеуказанных общин позволяет отметить, что даже тогда, когда обозначение служебного языка явно избыточно (поскольку сербский итак является языком служебного употребления на всей территории Сербии), такое обозначение имеет место, например, в статутах Панчева, Инджии и Румы:

Član 6. U Opštini su u službenoj upotrebi srpski jezik i ćirilčno pismo. Pripadnici nacionalnih manjina koji žive na teritoriji Opštine mogu da upotrebljavaju svoj jezik i pismo, u skladu sa zakonom [32].

Члан 8. У раду органа Општине у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо [33].

Član 6. U opštini je u službenoj upotrebi srpski jezik i ćirilčno pismo [34].

В 20 общинах автономного края официальными являются два языка, причём в 16 из них на всей территории, а в четырёх второй язык как официальный может употребляться только в части населённых пунктов, входящих в состав муниципалитета. В 14 общинах вторым языком служебного употребления является венгерский (Ада, Бечей, Канижа, Кикинда, Мали Иджош, Нова Црня, Нови Бечей, Нови Кнежевац, Сента, Сомбор, Србобран, Темерин, Тител, Чока), в четырёх – словацкий (Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беочин, Стара Пазова) и по одному разу русинский (Жабаль) и хорватский (Сремска Митровица). В ряде проанализированных документов первый (сербский) и второй языки обозначены как равноправные (статуты Канижи, Сенты и Новой Црни и закон Ады):

Члан 14. У Општини су у равноправној службеној употреби српски и мађарски језик као и ћирилично и латинично писмо [35].

¹ Данные приводятся по [31].

Члан 10. На територији општине у службеној је употреби српски језик и ћирилично писмо и мађарски језик и писмо. Латиничко писмо на територији општине у употреби је у складу са законом [36].

Члан 8. У општини Нова Црња су у службеној употреби истовремено са српским језиком и писмом и мађарски језик са својим писмом, на начин утврђен законом [37].

Члан 4. У раду општинског већа у службеној употреби су српски језик и ћирилично и латинично писмо и мађарски језик и писмо [38].

В общине Канижа также принят закон об официальном использовании сербского и венгерского языков, в котором подчёркивается равноправный статус этих языков:

Član 2. U opštini Kaniža su srpski i mađarski jezik ravnopravni. Usmena ili pismena upotreba srpskog ili mađarskog jezika bilo gde, bilo kad i za bilo koga, zavisi od lične odluke. Fizička ili pravna lica koja objaquju saopštewa, odluke, pozive i informacije od javnog interesa, dužna su da to učine na oba jezika, na način propisan zakonom. Za jezik sprovođenja javnih i privatnih predmeta odabraše se jezik koji koristi ili zahteva fizičko ili pravno lice [39].

Иногда в формулировках может прослеживаться некоторая иерархизация статуса официальных языков, как, например, в статуте Сомбора:

Član 11. U opštini je u službenoj upotrebi srpski jezik i ćirilčno pismo. U opštini se utvrđuje i službena upotreba latiničnog pisma i mađarskog jezika i pisma, na način utvrđen Ustavom, Zakonom i Statutom opštine [40].

Подобная дифференциация языков зафиксирована и в статутах Кикинды и Сремской Митровицы, однако это обусловлено тем, что второй язык находится в официальном употреблении только в некоторых населённых пунктах общины:

Члан 5. У Општини је у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо. У Општини је у службеној употреби и мађарски језик и писмо у складу са Законом и овим Статутом. Језик и писмо из става 2. овог члана су у службеној употреби у насељеним местима: Банатској Тополи, Кикинди, Руском Селу и Сајану, у складу са Законом и посебном одлуком Скупштине [41].

Члан 16. На територији општине је у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо. На подручју насељеног места Стара Бингула, истовремено са српским језиком и ћириличним писмом, у службеној употреби је хрватски језик и латинично писмо, на начин утврђен Законом [42].

Следует отметить (хотя в рамках настоящей статьи и не ставилась задача проследить генезис и историю формирования «языковых положений»), что в статуте Сремской Митровицы (как и ещё в ряде других случаев) прослеживается несомненная тенденция к законодательно зафиксированному плюрализму и мультилингвизму. Так, изначально статут этой общины, принятый в 2002 г., содержал упоминание только об одном языке (первое предложение вышеприведённой статьи 16). Закон об изменении и дополнении статута 2005 г. содержит следующую формулировку об официальном языке на территории населённого пункта Стара Бингула:

Члан 1. У члану 16. Статута Општине Сремска Митровица («Сл.лист општина Срема», број 11/2002 и 24/2002 и «Сл.лист Општине Сремска Митровица», број 1/2005), иза става 1, додаје се нови став 2, који гласи: «На подручју насељеног места Стара Бингула, истовремено са српским језиком и ћириличним писмом, у службеној употреби је хрватски језик и латинично писмо, на начин утврђен Законом» [43].

В следующих 12 общинах Воевоины в служебном употреблении находятся три языка: Вршац, Житиште, Ковин, Сечань (сербский, румынский, венгерский), Алибунар (сербский, словацкий, румынский), Апатин, Суботица (сербский, хорватский, венгерский), Бач, Оджаци (сербский, словацкий, венгерский), Кула (сербский, венгерский, русинский) и Шид (сербский, словацкий, русинский). В статутах Суботицы и Врбаса и в законе Бача статус языков равноправен (за исключением того, что на первом месте всегда указывается сербский):

Član 7. U službenoj upotrebi u Opštini su istovremeno srpski, hrvatski i mađarski jezik sa svojim pismima [44].

Члан 13. У Општини је у службеној употреби српски језик, ћирилично и латинично писмо, русински и мађарски језик и њихово писмо, на начин утврђен Уставом, Законом и Статутом општине [45].

Član 5. U radu Opštinske uprave u službenoj upotrebi je srpski jezik i ćirilčno i latinično pismo i slovački i mađarski jezik i pismo, u skladu sa Statutom opštine Bač [46].

Статья об официальном статусе языка статута Вршаца первоначально (2002) не уточняла населённые пункты, в которых официально употребляются румынский и венгерский языки:

Члан 9. У раду општинских органа у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо, а румунски и мађарски језик и њихова писма су у службеној употреби на начин утврђен Законом [47].

Современный вид эта статья приняла согласно закону 2003 г. об изменении статута общины Вршац:

Члан 9. На подручју општине Вршац у службеној употреби је српски језик и ћирилично и латинично писмо. Поред српског језика и ћириличног и латиничног писма, на подручју месних заједница Војводинци, Марковац, Стража, Мали Жам, Мало Средиште, Месић, Јабланка, Сочица, Ритишево, Орешац и Куштиљ у службеној употреби је и румунски језик и писмо, а у месним заједницама Шушара и Ватин у службеној употреби је и мађарски језик и писмо [48].

Ещё пять общин и город Нови Сад официально декларируют сразу четыре языка. Это Зренянин (сербский, венгерский, румынский, словацкий), Ковачица, Планиште (сербский, словацкий, венгерский, румынский), Бела Црква (сербский, венгерский, румынский, чешский), Бачка Топола, Нови Сад (сербский, венгерский, словацкий, русинский). В статутах Зренянина и Белой Црквы можно отметить иерархическую разнесённость сербского и прочих языков по разным пунктам соответствующих статей:

Član 9. U opštini je u službenoj upotrebi srpski jezik i ćirilčno pismo. Pored srpskoga jezika u službenoj upotrebi su i jezici i narodnosti: mađarski, rumunski i slovački [49].

Član 7. U opštini je u službenoj upotrebi srpski jezik i ćirilčno pismo. S obzirom da na teritoriji opštine Bela Crkva žive pripadnici mađarske, rumunske i češke narodnosti, utvrđuje se da su i jezici mađarske, rumunske i češke narodnosti u službenoj upotrebi u skladu sa Zakonom koji reguliše ovu materiju [50].

Положение о служебном употреблении языков в статуте Ковачицы отличается от всех рассмотренных наличием формулировки о языковых правах национальных меньшинств на территории общины:

II. Službena upotreba jezika i pisma u Opštini. Član 12. Utvrđuje se da su u Opštini Kovačica u službenoj upotrebi, u radu pred organima Opštine, srpski jezik i ćirilčno pismo, a istovremeno i latinično pismo, slovački jezik i njegovo pismo, mađarski jezik i njegovo pismo i rumunski jezik i njegovo pismo, na način utvrđen Ustavom Republike Srbije, Statutom AP Vojvodine i Zakonom o službenoj upotrebi jezika i pisma. Svako ima pravo da u postupku pred organima Opštine, ustanovama i preduzećima i drugim organizacijama koja u vršenju javnih ovlašćenja rešavaju o njegovim pravima i dužnostima, upotrebljava svoj jezik i da se u tom postupku upozna sa činjenicama na svom jeziku, u skladu sa zakonom [51].

Таким образом, венгерский язык находится в официальном употреблении в 30 (27)¹ муниципалитетах Воеводины, словацкий – в 13 (10), румынский – в 9 (8), русинский – в 6 (5), хорватский – в 3 (1), чешский – в 1 (1).

5. Положения о языках в законодательстве Косова / Автономного края Косова и Метохия

Автономный край Косова и Метохия (официальное сербское название края), хотя и заявлен в Конституции Сербии как её неотъемлемая составная часть, к настоящему времени де-факто не подчиняется сербским органам власти. С июня 1999 г. он находился под управлением Миссии ООН в Косове (UNMIK), а в феврале 2008 г. в одностороннем порядке объявил о своей независимости, которую признали многие страны Европы и мира, но правительство Сербии по-прежнему декларирует Косово как неотъемлемую часть своей территории.

Основным законом Косова (официальное местное название территории) в настоящее время являются «Конституционные основы временного самоуправления Косова» (Ustavni okvir za privremenu samoupravu) 2001 г., согласно которым работа парламента (скупщины) Косова ведётся на албанском и сербском языках. В этом же документе (п. 9.1.51) заявлено, что все законы Косова публикуются на 5 языках (кроме албанского и сербского, это боснийский, английский и турецкий языки). Сами конституционные основы публикуются на трёх языках (английском, албанском и сербском), причём в случае возникновения противоречий между разноязычными версиями приоритетным является англоязычный вариант основного закона:

Jezici u Skupštini. 9.1.49. Sednice Skupštine i njenih odbora vode se i na albanskom i na srpskom jeziku. Sva zvanična dokumenta Skupštine štampaju se i na albanskom i na srpskom jeziku. Skupština treba da nastoji da zvanična dokumenta koja se tiču odredjne zajednice budu dostupna na

¹ В скобках – на всей территории общины.

jeziku te zajednice. 9.1.50. Članovima Skupštine iz drugih zajednica pored zajednice kosovskih Albanaca i zajednice kosovskih Srba dozvoljeno je da se obrate Skupštini ili njenim odborima na svom jeziku i da podnesu dokumenta na razmatranje Skupštini na svom jeziku. U tim slučajevima, za ostale članove Skupštine ili njenih odbora treba da se obezbedi prevod na albanski i srpski jezik. 9.1.51. Svi proglašeni zakoni objavljuju se na albanskom, bošnjačkom, engleskom, srpskom i turskom jeziku. Jezici Vlade ... 9.3.17. Sednice Vlade i njenih organa vode se i na albanskom i na srpskom jeziku. Sva službena dokumenta Vlade štampaju se i na albanskom i na srpskom jeziku. 9.3.18. Članovima Vlade iz drugih zajednica pored zajednica kosovskih Albanaca i kosovskih Srba dozvoljeno je da koriste svoj jezik ... 14.4. Verzije ovog Ustavnog Okvira na engleskom, albanskom i srpskom jeziku su jednako verodostojne. U slučaju neslaganja, verzija na engleskom jeziku ima jaču pravnu snagu [52].

В принятом в 2006 г. законе об употреблении языка (Закон о употреби jezika) в качестве равноправных официальных языков Косова заявляются албанский и сербский языки и оговариваются языки национальных меньшинств, которые могут быть признаны официальными на уровне местного самоуправления (турецкий, боснийский и цыганский). Уточняется, что муниципалитеты наделяются правом объявления языков национальных меньшинств официальными, если число носителей таких языков не меньше 5 процентов, и в рамках этого положения на территории муниципалитета Призрен официальным языком объявляется также турецкий. На время действия мандата миссии ООН на управление краем устанавливается официальное употребление английского языка на территории Косова:

Prvi deo. Opšte odredbe. Član 1. 1.1. Svrha ovog zakona je da obezbedi: i. Upotrebu službenih jezika, kao i jezika zajednica, čiji maternji jezik nije službeni jezik, u Kosovskim institucijama i drugim organizacijama i preduzećima koje vrše javne funkcije i usluge; ii. Ravnopravan status Albanskog i Srpskog jezika kao službenih jezika Kosova, jednaka prava za njihovu upotrebu u svim institucijama Kosova; iii. Pravo svih zajednica na Kosovu da sačuvaju, održe i promovišu svoj jezički identitet; iv. Višejezički karakter Kosovskog društva, koji predstavlja svoje jedinstvene duhovne, intelektualne, istorijske i kulturne vrednosti. 1.2. Na opštinskom nivou, ostali jezici zajednica, kao što su turski, bosanski i romski jezik, biće u službenoj upotrebi, prema zakonom utvrdjenih uslova. Član 2. 2.1. Albanski i Srpski i njihovi alfabeti su službeni jezici na Kosovu i imaju ravnopravan status u Kosovskim institucijama. 2.2. Sva lica imaju jednaka prava što se tiče upotrebe službenih jezika u Kosovskim institucijama. 2.3. U opštinama naseljenim zajednicom čiji maternji jezik nije zvanični jezik, i koja čini najmanje 5 procenata ukupne populacije opštine, jezik zajednice imaće status zvaničnog jezika u opštini i koristiće se ravnopravno sa zvaničnim jezicima. Bez obzira na prethodno navedeno, izuzetno, u opštini Prizren, Turski jezik imaće status zvaničnog jezika. ... Četvrti deo. Prelazne i Završne Odredbe. Član 34. Institucije Kosova će koristiti Engleski jezik u svom radu, kontakte i zvaničnim dokumentima tokom mandata Privremene Administracije Misije Ujedinjenih Nacija na Kosovu [53].

В этом законе можно отметить использование синонимов при определении официального статуса языков: *službeni jezik* и *zvanični jezik*, тогда как в документах остальной части Сербии (включая и Воеводину), а также Боснии и Герцеговины, Македонии, Хорватии, Черногории используется только первый вариант при обозначении официального статуса языка.

В статуте косовской общины Вучитрн (*Statut opštine Vučitrn*, 2001) в качестве рабочих языков скупщины заявляются албанский и сербский. Английский язык указывается (наряду с албанским и сербским) как язык, на котором может осуществляться официальное общение в органах муниципальной власти:

Deo VI. Jezici. Član 75. Sastanci Skupštine opštine i njenih komiteta će se držati na jezicima prisutnih na sastanku, tj. albanskom i srpskom. Sva zvanična dokumenta koja izdaju opštinske institucije i javne službe (ako je moguće ili ako to stranka zatraži) će se izdavati na jeziku stranke, tj na jeziku na kojem se stranka prvobitno obratila instituciji. Član 76. Komunikacija unutar opštinskih tela i institucija, uključujući opštinsku javnu službu biće na albanskom, engleskom i srpskom jeziku. Član 77. Shodno stavki 9 “Uredbe”, jezik zajednica koje žive u “Opštini” je ili albanski ili srpski. Član 78. Kada se primenjuju odredbe stavke 9.2 “Uredbe”, biće prihvatljivo vođenje sastanaka samo na jednom jeziku ako se svi prisutni slože. Član 79. Komitet zajednica će razmatrati upotrebu jezika u vođenju opštinskih poslova. ... Deo I. Opšte odredbe. ... Član 8. Tekst pečata će biti napisan na sledećim jezicima: albanskom, engleskom i srpskom [54].

В статуте города Приштина и общины Исток также указываются албанский, сербский и английский языки (*gjuhën shqipe, serbe dhe angleze*), в статуте общины Драгаш к этим трём языкам добавляется ещё и боснийский (*boshnjake*):

Neni 10. Vulat e Komunës të përkruara në nenin 9 këtu do të jenë të shkruara në gjuhën shqipe, serbe dhe angleze [55].

Neni 7. Vulat janë të shkruara në gjuhën shqipe, angleze dhe serbe. Mbajtja dhe përdorimi i tyre përcaktohet me vendim të të Kuvendit komunal [56].

Neni 7. 7.1. Vulat duhet të janë të shkruara në gjuhën shqipe, serbe ose boshnjake, si gjuhë shtesë me shkrim, vetëm në latinishte edhe në gjuhën angleze [57].

6. Итоги

Таким образом, в Сербии официальным статусом, кроме сербского языка, который является официальным на всей территории республики (включая и де-факто независимое Косово), наделяется 12 языков. В Воеводине языками официального употребления являются 7 языков: сербский, венгерский, хорватский, словацкий, румынский, русинский и чешский. На территории Косова (Косова и Метохии) согласно местным законам официально функционируют (или могут функционировать) 6 языков: албанский, сербский, английский, турецкий, боснийский и цыганский. В ряде общин Центральной Сербии официальными являются албанский, боснийский и болгарский языки. Кроме того, согласно ратифицированной Сербией Европейской хартии региональных языков и языков национальных меньшинств Совета Европы

таким языком официально признаётся украинский язык. Соответственно, представляется правомерным сделать вывод о том, что законодательство Сербии является одним из самых мультилингвистических и толерантных в современном мире.

Литература

1. Устав Републике Србије. – URL: <http://www.parlament.sr.gov.yu/content/lat/akta/ustav>
2. Закон о службеној употреби језика и писама. – URL: <http://www.rastko.org.yu/projekti/cirilica2/zakoni>
3. Закон о заштити права и слобода националних мањина. – URL: www.pregled-grs.com/include/data
4. Лист деклараций Европској хартији регионалних језика и језика националних мањинств Савета Европе. – URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun>
5. Закон о utvrđivanju određenih nadležnosti autonomne pokrajine. – URL: www.skupstinavojvodine.sr.gov.yu
6. Закон о локалној самоуправи. – URL: <http://www.srbija.sr.gov.yu/zakoni>
7. Statut opštine Dimitrovgrad. – URL: <http://www.dimitrovgrad.org.yu>
8. Статут града Ниша. – URL: <http://www.nis.org.yu/info>
9. Одлука о организацији и раду органа Градске општине Медијана. – URL: <http://www.medijana.org.yu/akta>
10. Одлука о организацији и раду органа Градске општине Нишка Бања. – URL: <http://www.nis.org.yu/info>
11. Одлука о организацији и раду органа Градске општине Палилула. – URL: <http://www.palilulani.org.yu/opstina>
12. Одлука о организацији и раду органа Градске општине Пантелеј. – URL: <http://www.pantelej.org.yu>
13. Статут општине Крупањ. – URL: <http://www.krupanj.org.yu>
14. Статут општине Лозница. – URL: <http://www.lo.sr.gov.yu/files>
15. Статут општине Ваљево. – URL: <http://www.valjevo.org.yu/valjevo/uprava>
16. Статут општине Велика Плана. – URL: <http://www.velikaplana.org.yu>
17. Statut opštine Kučevo. – URL: www.kucevo.org/media/sednice
18. Статут општине Пожаревац. – URL: <http://www.pozarevac.org.yu/images/files>
19. Statut opštine Batočina. – URL: <http://www.opstinabatocina.org.yu>
20. Статут општине Мајданпек. – URL: http://www.opstinamajdanpek.org/site_files
21. Статут општине Неготин. – URL: <http://www.opstina-negotin.org.yu/templates/articles>
22. Статут општине Бољевац. – URL: <http://www.boljevac.org.yu/documents/akta>
23. Statut opštine Čačak. – URL: <http://www.cacak.org.yu/akti>
24. Статут општине Врњачка Бања. – URL: <http://www.opstinavrnjackabanja.com>
25. Статут општине Гаџин Хан. – URL: <http://www.gadzinhan.org.yu/lokalna>
26. Статут општине Прокупље. – URL: www.prokuplje.org.yu/download
27. Статут општине Житорађа. – URL: <http://www.zitoradja.org>
28. Статут Аутономне Покрајине Војводине. – URL: <http://www.skupstinavojvodine.sr.gov.yu>
29. Пословник Скупштине Аутономне Покрајине Војводине. – URL: <http://www.skupstinavojvodine.sr.gov.yu>
30. Odluka o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisma nacionalnih manjina na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine. – URL: <http://www.puma.vojvodina.sr.gov.yu>
31. Први извештај Савезне Републике Југославије о остваривању Оквирне конвенције за заштиту националних мањина. – URL: http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities
32. Statut opštine Pančevo. – URL: <http://www.sopancevo.org.yu>
33. Статут општине Инђија. – URL: <http://www.indjija.net/upload/documents>
34. Statut opštine Ruma. – URL: <http://www.ruma.co.yu>
35. Статут општине Кањџа. – URL: <http://www.kanjiza.co.yu/sh/vgradskakuca/sluzbenilist>
36. Статут општине Сента. – URL: <http://www.zenta-senta.co.yu/doc>
37. Статут општине Нова Црња. – URL: <http://www.sonovacrnja.org.yu>
38. Одлука о општинском већу општине Ада. – URL: <http://www.ada.org.yu>

39. *Odluka* o službenoj upotrebi srpskog i madarskog jezika. – URL: http://www.kanjiza.co.yu/php1_sr
40. *Statut* opštine Sombor. – URL: <http://www.so-sombor.com>
41. *Статут* општине Кикинда. – URL: <http://www.kikinda.org.yu/lat/skupstina/dokumenti>
42. *Статут* општине Сремска Митровица. – URL: <http://www.sremskamitrovica.org.yu/portal>
43. *Одлука* о измени и допуни Статута општине Сремска Митровица. – URL: <http://www.sremskamitrovica.org.yu/portal>
44. *Statut* opštine Subotica. – URL: <http://www.subotica.org.yu/new>
45. *Статут* општине Врбас. – URL: www.vrbas.org.yu/sluzbenilist
46. *Odluka* o opštinskoj upravi Bač. – URL: <http://www.bac.co.yu/srpski>
47. *Статут* општине Вршац. – URL: <http://www.gradjanskiparlament.org.yu>
48. *Одлука* о измени статута общины Вршац. – URL: <http://www.gradjanskiparlament.org.yu>
49. *Statut* opštine Zrenjanin. – URL: <http://www.zrenjanin.org.yu/file>
50. *Statut* opštine Bela Crkva. – URL: www.belackrva.info
51. *Statut* opštine Kovačica. – URL: <http://www.kovacica.org>
52. *Ustavni okvir za privremenu samoupravu*. – URL: <http://pristina.usmission.gov/serbs>
53. *Zakon* o upotrebi jezika. – URL: www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet
54. *Statut* Opštine Vučitrn. – URL: <http://www.kk-vushtrri.org/Serbisht>
55. *Statuti* i Komunës së Prishtinës. – URL: <http://www.prishtina-komuna.org>
56. *Statut* të Komunës së Istogut. – URL: www.komuna-istog.org/repository/docs
57. *Statuti* i kuvendit Komunal te Dragashit. – URL: <http://www.komuna-dragash.org/shqip/statuti>